

Monitoring Soortmanagementplan Luchthaven Twente

2014

Eelerwoude

kleurt het landelijk gebied

Monitoring Soortmanagementplan Luchthaven Twente

2014

Definitief

Opdrachtgever

Area Development Twente (ADT)
Zuidkampweg Gebouw Z31
7524 PJ ENSCHEDE
T 053-4800090

Opdrachtnemer

Eelerwoude
Mossendamsdwarsweg 3
7472 DB GOOR
Postbus 53, 7470 AB GOOR
0547 - 263515
0547 - 263777
info@eelerwoude.nl
www.eelerwoude.nl

Projectgegevens:

Projectnummer: P6629
Datum: 20-2-2015
Projectleider: G. Lubbers
Opgesteld: G. Lubbers
Gecontroleerd: V. de Lenne

Onderzoek van Eelerwoude voldoet aan de eisen die het Ministerie van Economische Zaken stelt. Eelerwoude is lid van het Netwerk Groene Bureaus. Het Netwerk werkt aan de kwaliteit van advisering gericht op natuur, landschap, water, milieu en ruimte. Het Netwerk heeft een gedragscode die opdrachtgevers en andere belanghebbende een basis biedt om de leden aan te spreken op de kwaliteit van hun werk.

Dit onderzoek is op zorgvuldige wijze uitgevoerd, conform de geldende wet- en regelgeving ten aanzien van flora en fauna. Desondanks zal nooit een 100% volledig beeld van de aanwezige flora en fauna gegeven kunnen worden. Natuur is dynamisch, situaties kunnen veranderen.

De opmaak van dit rapport gaat uit van dubbelzijdig afdrucken

INHOUD

1	INLEIDING	5
1.1	Aanleiding	5
1.2	Monitoringsadvies	5
2	METHODE	6
2.1	Plan van aanpak Monitoring 2014	6
2.2	Veldonderzoek	9
2.3	Onderzoeksmethodiek per soortgroep	10
3	RESULTATEN & ANALYSE	12
3.1	Broedvogels	12
3.2	Vleermuizen	15
3.3	Das	16
3.4	Amfibieën en overige waarnemingen	16
4	CONCLUSIES EN VERVOLG	18
4.1	Gunstige staat van instandhouding	18
4.2	Functioneren van natuurcompensatie	18
4.3	Monitoring 2015	18
	LITERATUURLIJST	20

1

INLEIDING

1.1 Aanleiding

In navolging van het in 2013 opgestelde Soortmanagementplan (SMP) en op voorhand van de op 12 november 2014 verleende Generieke ontheffing is in 2014 een monitoring van flora en fauna op vliegveld Twente uitgevoerd. Monitoring is noodzakelijk om effecten van ruimtelijke ontwikkelingen te kunnen volgen en waarnodig bij te kunnen sturen om de gunstige staat van instandhouding (GSvl) van soorten te kunnen blijven garanderen. Het garanderen van de GSvl vormt de belangrijkste voorwaarde binnen de generieke ontheffing. Monitoring is ook verplicht gesteld in de voorwaarden bij de ontheffing (voorwaarden 32 t/m 35 en 74). In deze rapportage wordt verslag gedaan van de monitoring die in het voorjaar en zomer van 2014 door Eelerwoude is uitgevoerd.

1.2 Monitoringsadvies

Zoals beschreven in het Soortmanagementplan wordt uitgegaan van 'organische monitoring'. We gaan dus niet monitoren om het monitoren, maar monitoren naar behoefte naar informatie over soorten. Deze informatie is noodzakelijk om te kunnen werken met het SMP en binnen de voorwaarden van de generieke ontheffing.

De ruimtelijke ontwikkelingen die in 2014 plaatsvinden en een grote impact kunnen hebben op aanwezige (strikt) beschermde soorten bestaan uit boskap en dunning t.b.v. munitieonderzoek en de werkzaamheden voorafgaand aan de start van de realisatie van Nieuwe EHS vanaf november 2014. Andere grootschalige ruimtelijke ontwikkelingen die monitoring noodzakelijk maken, waren bij aanvang van de monitoringsopdracht niet bekend. De monitoring heeft zich gericht op een viertal aspecten die in het volgende hoofdstuk over methodiek nader wordt toegelicht.

2

METHODE

2.1 Plan van aanpak Monitoring 2014

De monitoring in 2014 heeft bestaan uit:

- Hand aan de kraan monitoring (vijf vogelsoorten)
- Monitoring maatregelen Actieplan flora en fauna
- Monitoring verblijfplaatsen van vleermuizen
- Monitoring van de das

2.1.1 Hand aan de kraan-monitoring

Ten behoeve van de realisatie van de Nieuwe EHS zoals beschreven in het SMP en het noodzakelijke onderzoek naar niet gesprongen explosieven, is in de periode februari-maart 2014 bos gekapt en gedund (figuur 1). De boskap en -dunning zal effect hebben op de vijf vogelsoorten die in het SMP zijn aangeduid voor een jaarlijkse (hand-aan-de-kraan) monitoring. Dit effect zal enerzijds bestaan uit verlies van leefgebied door kap (bij kneu, geelgors en braamsluiper), anderzijds uit vergroting van het open leefgebied van veldleeuwerik en graspieper. Genoemde soorten zijn aan de hand van zangwaarnemingen geïnventariseerd.

2.1.2 Monitoring maatregelen Actieplan flora en fauna

Om te zorgen voor een vroegtijdige compensatie van natuurwaarden is in 2013 het 'Actieplan flora en fauna opgesteld'. In de winter van 2013-2014 zijn binnen de Nieuwe EHS vervolgens een aantal maatregelen uit dit plan uitgevoerd (figuur 2). Deze bestonden uit de aanleg en verbetering van 5 poelen, de realisatie van 2 vleermuisbunkers en het ophangen van 85 vogelnestkasten en 36 vleermuisbunkers. De monitoring bestond uit een eenmalige visuele inspectie van de vogelnestkasten met behulp van een schuifladder, een eenmalige bemonstering van de waterelementen en een visuele inspectie van enkele vleermuisbunkers.

2.1.3 Monitoring verblijfplaatsen van vleermuizen

In het Uitvoeringsprotocol flora en fauna, onderdeel van het Soortmanagementplan, worden in bijlage 1 overzichtskaarten weergegeven waarop de geschiktheid als verblijfplaats voor vleermuizen is aangegeven. Een groot aantal gebouwen staat daarbij vermeld als potentieel geschikt. Deze aanduiding is gebaseerd op een visuele inspectie vanaf de buitenzijde van de gebouwen. De inventarisatie in 2014 heeft zich gericht op deze elementen binnen de deelgebieden Oostkamp, de Strip en Prins Bernhardpark en was bedoeld om uit te sluiten, dan wel aan te tonen of de gebouwen een functie hebben als

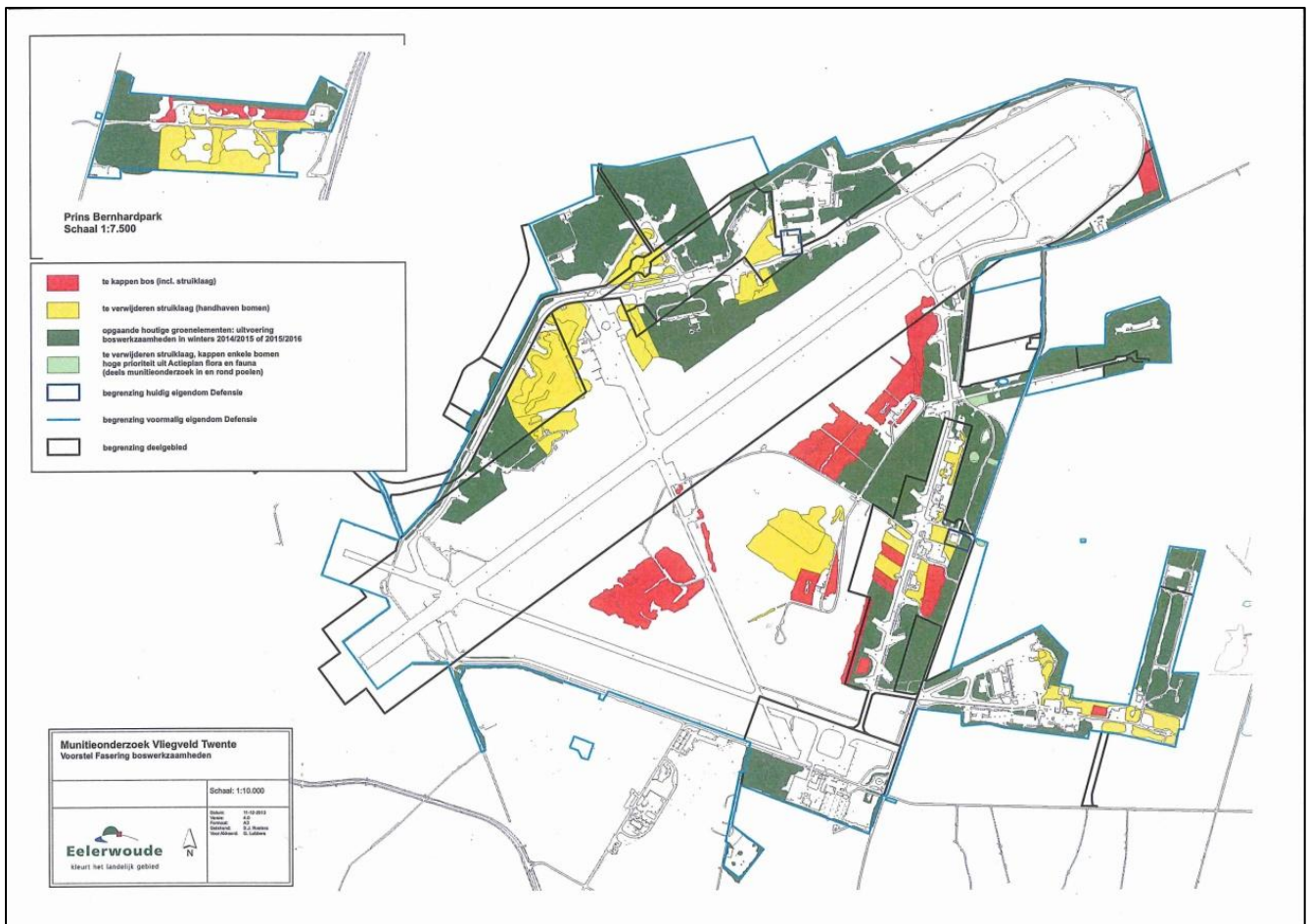
verblijfplaats voor vleermuizen. Voor een weergave van de begrenzing van de verschillende deelgebieden wordt verwezen naar figuur 3 in paragraaf 2.2. Daarnaast is aandacht besteed aan de gebouwen waar in 2010 verblijfplaatsen zijn aangetroffen en een klein aantal niet beoordeelde (zgn. 'onbekende') gebouwen. Op Prins Bernhardpark is tevens aandacht besteed aan verblijfplaatsen van boombewonende vleermuizen, hier rosse vleermuis en watervleermuis, in mogelijk te kappen of dunnen bospercelen aan de westzijde van het plangebied.

2.1.4 Monitoring van de das

Sinds de opstelling van het SMP en het veldonderzoek uit 2010 heeft de das zich in en rond het Vliegveld sterk uitgebreid. Omdat vermoed wordt dat de das ook op binnen het vliegveld aanwezig is, is in 2014 een inventarisatieronde naar de das uitgevoerd. Daarbij is gericht gezocht naar eventuele verblijfplaatsen en sporen langs de buitenranden (hekwerken) van het plangebied.

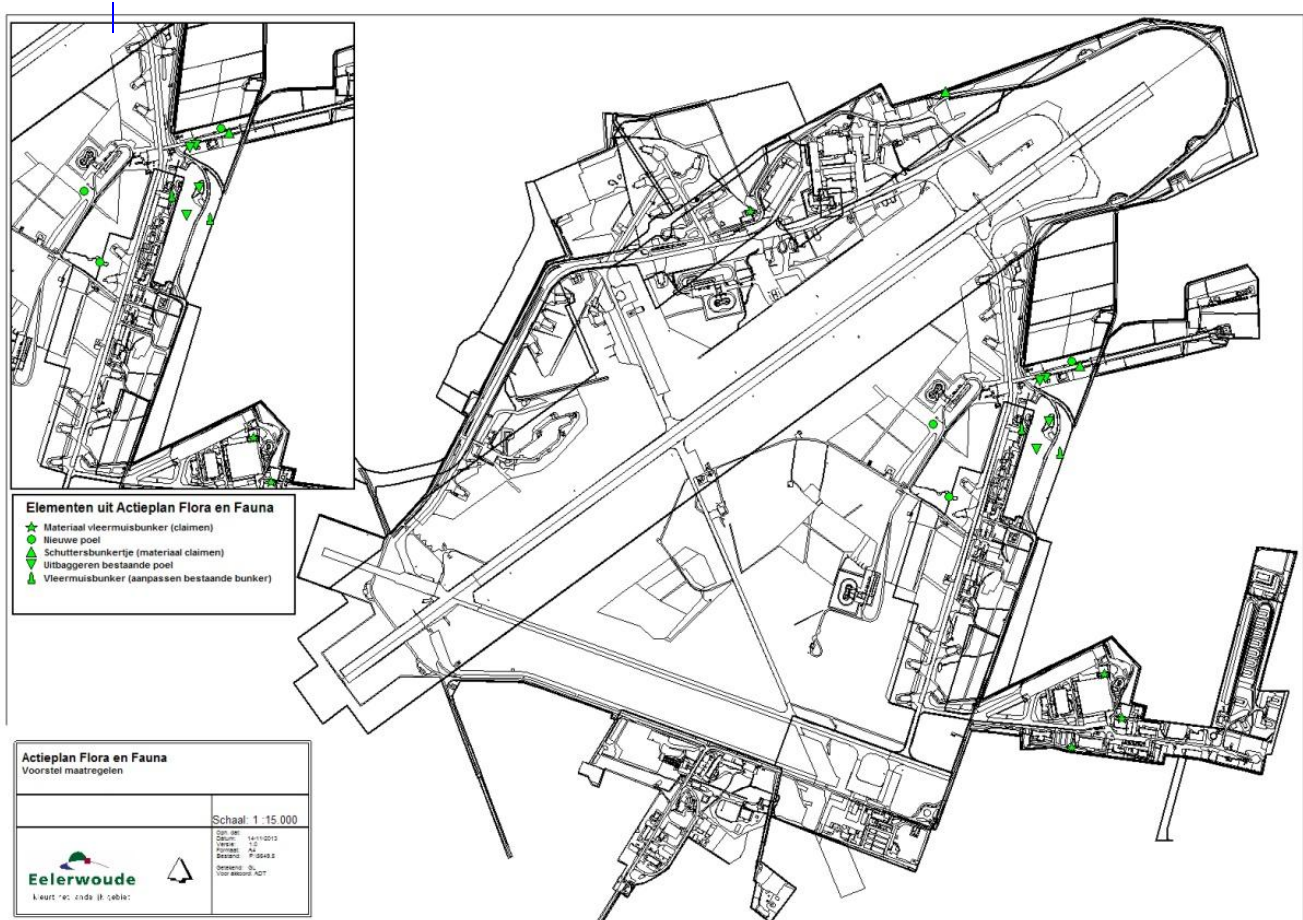

Foto 1. Overzicht van nestkasten en vleermuiskasten die in het kader van het Actieplan flora en fauna in het plangebied zijn opgehangen.

Figuur 1. Overzicht boskap en – dunning winter 2013-2014 (rood is kap, geel is dunning).

Figuur 2. Overzicht voorgestelde maatregelen uit het Actieplan flora en fauna (groene symbolen).

2.2 Veldonderzoek

2.2.1 Inleiding

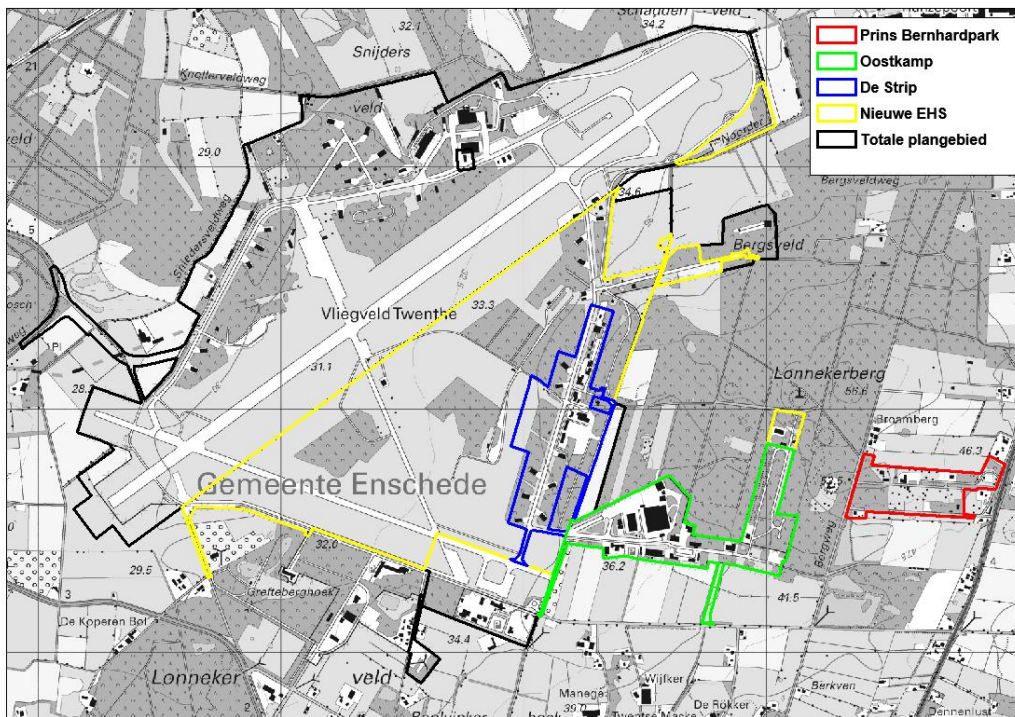
Het veldwerk is uitgevoerd in de periode van 20 mei tot en met 27 juni 2014. Het veldonderzoek heeft zich gericht op broedvogels, vleermuizen, amfibieën en de das. Het veldwerk is te voet uitgevoerd.

2.2.2 Veldteam

Het veldonderzoek is uitgevoerd door twee ervaren veldmedewerkers; Vincent de Lenne en Gerard Lubbers. Beide veldmedewerkers zijn werkzaam bij Eelerwoude en beschikken over een uitgebreide ervaring met de betreffende soortgroepen en voldoen aan de criteria van 'ecologisch deskundige¹', zoals omschreven door het Ministerie van Economische Zaken. Het veldwerk werd gecoördineerd door de projectleider Gerard Lubbers. De veldmedewerkers zijn in het veld bijgestaan door de stagiaires Bert Haamberg en Peter Schols.

2.2.3 Begrenzing onderzoeksgebied en onderzoeksobjecten

De begrenzing van het onderzoeksgebied varieerde per soort en soortgroep. Het veldonderzoek naar de vijf broedvogelsoorten en de das heeft zich gericht op het totale onderzoeksgebied, dus inclusief de noordzijde van het vliegveld, maar exclusief Prins Bernhardpark. Het onderzoek naar vleermuizen heeft zich gericht op de gebouwen binnen de deelgebieden van de Strip, Oostkamp en Prins Bernhardpark en bomen in het westelijke deel van Prins Bernhardpark. De bemonstering van de (her)ingerichte poelen en de nestkastcontroles zijn uitgevoerd binnen de deelgebieden van de Nieuwe EHS en Prins Bernhardpark. De twee nieuwe vleermuisbunkers zijn niet onderzocht. Dit geldt ook voor de meeste vleermuiskasten. Dit vanwege het feit dat het doorgaans 1 tot 2 jaar duurt voor de vleermuizen deze objecten ontdekken en hier gebruik van gaan maken.

Figuur 3. Overzicht van in 2014 onderzocht deelgebieden.

¹ Met een ecologisch deskundige wordt bedoeld een persoon die voor de situatie en soorten ten aanzien waarvan hij of zij gevraagd is te adviseren en/of te begeleiden, aantoonbare ervaring en kennis heeft op het gebied van soortspecifieke ecologie. De ervaring en kennis dienen te zijn opgedaan doordat de deskundige:

- op HBO- dan wel universitair niveau een opleiding heeft genoten met als zwaartepunt (Nederlandse) ecologie; en/of
- op MBO-niveau een opleiding heeft afgerond met als zwaartepunt de Flora- en faunawet, soortenherkenning en zorgvuldig handelen ten opzichte van die soorten; en/of
- als ecooloog werkzaam is voor een ecologisch adviesbureau, zoals bijvoorbeeld een bureau welke is aangesloten bij het Netwerk Groene Bureaus; en/of
- zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenbescherming en is aangesloten bij en werkzaam voor de daarvoor in Nederland bestaande organisaties (zoals bijvoorbeeld Zoogdiervereniging, RAVON, Stichting Das en Boom, Vogelbescherming Nederland, Vlinderstichting, Natuurhistorisch Genootschap, KNNV, NJN, IVN EIS Nederland, FLORON, SOVON, STONE, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, De Landschappen en Stichting Beheer Natuur en Landelijk Gebied; en/of
- zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenmonitoring en/of – bescherming.

2.3 Onderzoeksmethodiek per soortgroep

2.3.1 Broedvogels

Bij de inventarisatie van de vijf broedvogelsoorten (veldleeuwerik, graspieper, geelgors, kneu en braamsluiper) is gebruik gemaakt van de methode van uitgebreide territoriumkartering (Van Dijk & Boele, 2011), waarbij tevens waarnemingen van minder algemene en strikt(er) beschermde soorten zijn genoteerd. Bij deze methode worden territoriumindicerende waarnemingen (zang, balts etc.) zo nauwkeurig mogelijk op kaart ingetekend. Het veldwerk is uitgevoerd op 11 en 12 juni 2014. De weersomstandigheden tijdens het veldwerk waren gunstig (geen neerslag of harde wind, zonnig, >20°C). Tijdens de veldbezoeken naar andere soorten en soortgroepen zijn aanvullende (zang)waarnemingen verzameld.

De controles van de begin dit voorjaar opgehangen nestkasten zijn uitgevoerd op 21 mei, 5 juni en 12 juni. Een deel van de kasten is niet gecontroleerd, ondermeer omdat de kasten te hoog hingen om met behulp van een schuifladder bij te kunnen (de kasten zijn opgehangen met een hoogwerker). Het tijdstip van de controles bleek voor een aantal vroegbroedende soorten als kool- en pimpelmees (te) laat, waardoor alleen de aan- of afwezigheid van een nest kon worden vastgesteld. Om de kasten de komende jaren goed te kunnen monitoren is het belangrijk om de locaties nauwkeurig in te meten met GPS en tijdig te starten met de veldcontroles.

2.3.2 Vleermuizen

Het veldonderzoek naar vleermuizen vond plaats in de avond- en ochtendschemering en vroege nacht onder voor vleermuizen gunstige waarnemingsomstandigheden (weinig wind, geen neerslag, >10° C). Het veldwerk is te voet uitgevoerd met behulp van een batdetector (Pettersson D100 en D240x). Het eerste veldbezoek op 20 mei aan De Strip en Oostkamp is gelijktijdig uitgevoerd door Vincent de Lenne (VdL) en Gerard Lubbers (GL), bijgestaan door Peter Schols (PS) en Bert Haamberg (BH). De overige veldbezoeken zijn steeds uitgevoerd door één veldmedewerker, ondersteund door een stagiair. Het veldonderzoek heeft zich gericht op de kraamperiode. Veldonderzoek in de baltsperiode (globaal van half

augustus tot half september) werd op basis van eerder onderzoek in 2010 en de resultaten van het onderzoek in de kraamperiode van dit jaar, niet noodzakelijk geacht.

Datum	Tijd	Soort bezoek	Deelgebied	Waarnemer(s)
20 mei 2014	21.10 – 22.45 uur	avondronde	De Strip& Oostkamp (gebouwen)	GL, VdL (en PS)
5 juni 2014	21.30 – 23.20 uur	avondronde	Pr. Bernhardpark (gebouwen)	GL (en PS)
11 juni 2014	03.45- 05.15 uur	ochtendronde	De Strip (gebouwen)	VdL (en BH)
27 juni 2014	03.00- 04.50 uur	ochtendronde	Pr. Bernhardpark (gebouwen)	GL (en PS)

Tabel 1. Overzicht onderzoeksinspanning veldonderzoek naar gebouwbewonende vleermuizen.

2.3.3 Amfibieën

Het veldonderzoek naar amfibieën heeft zicht gericht op de twee nieuw gegraven en de drie heringerichte poelen binnen het deelgebied Nieuwe EHS (figuur 2 uit Actieplan flora en fauna). De waterelementen zijn op 21 mei 2014 door Vincent de Lenne vanaf de oevers bemonsterd met behulp van een schepnet, bijgestaan door de stagiair Peter Schols.

2.3.4 De das en overige soorten

Het veldonderzoek naar de das is uitgevoerd op 11 juni 2014 door Gerard Lubbers, bijgestaan door Peter Schols en op 12 juni door Vincent de Lenne en Peter Schols. Het onderzoek bestond uit het zoeken naar sporen (wissels, prenten, latrines, graafputjes, haren) en verblijfplaatsen (burchten). Het veldwerk concentreerde zich op de buitenranden en hekwerken rond het vliegveld, waarbij alle wissels en passeerbare hekwerken zijn genoteerd. Er zijn uiteindelijk geen cameravallen geplaatst omdat de waarnemingen volstonden voor het vaststellen van de soort en het gebruik van het plangebied (dit was aanvankelijk wel de opzet).

Van de overige soorten, voornamelijk dagvlinders en flora, zijn toevallige waarnemingen van bijzondere soorten genoteerd.

3

RESULTATEN & ANALYSE

3.1 Broedvogels

3.1.1 Hand aan de kraan-monitoring

Resultaten

Ten behoeve van de hand-aan-de-kraan-monitoring wordt een vijftal broedvogelsoorten jaarlijks gemonitord. Onderstaande tabel geeft de onderzoeksresultaten weer uit 2014, waarbij tevens de aantallen uit eerdere onderzoeksjaren worden gepresenteerd. Daarbij wordt opgemerkt dat de weergegeven niet helemaal vergelijkbaar zijn door kleine verschillen in de begrenzing van het onderzoeksgebied door de jaren heen. De verspreiding van de vijf vogelsoorten in 2014 is weergegeven in bijlage 1.

	1997*	2006**	2010	2013***	2014
braamsluiper	3		8		>1
geelgors	40		32		40
graspieper	9		20	22	35
kneu	0		11		10
veldleeuwerik	84	116	102	122	119

*1997 bron: database Provincie Overijssel

**2006 bron: M. v.d. Sluis, rapport 'Faunaonderzoek Twente 2007'.

***2013 bron: veldinventarisatie Eelerwoude 2013, niet gepubliceerd

Tabel 2. Overzicht aantal territoria van de vijf broedvogelsoorten in de periode 1997-2014.

Analyse, discussie en conclusie

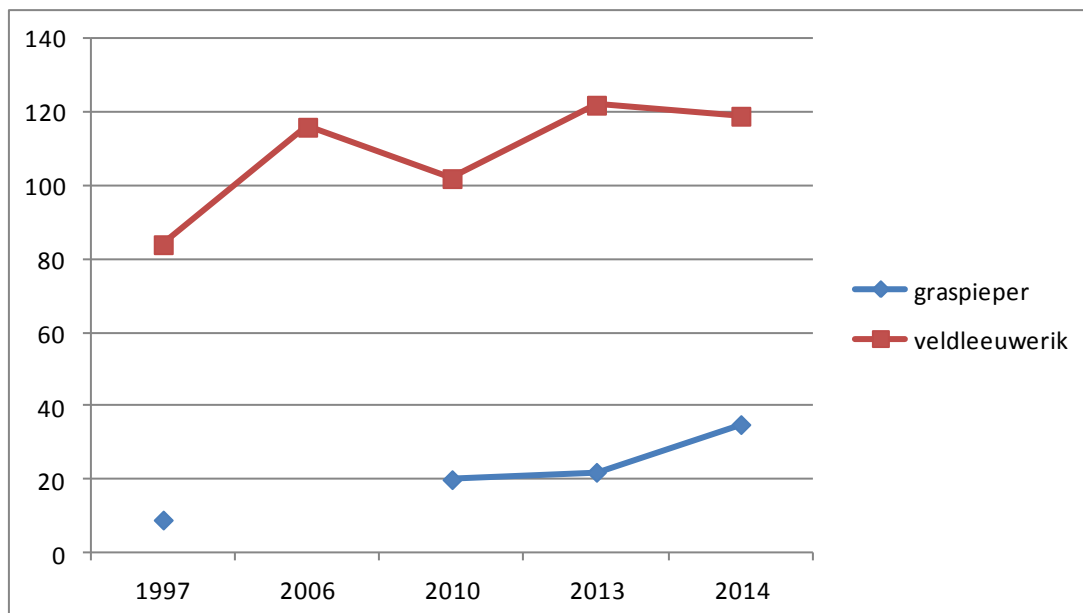
De resultaten van het veldonderzoek laten met uitzondering van de braamsluiper een stabiele trend dan wel een aantaltoename zien. Bij de graspieper lijkt het aantal territoria jaarlijks toe te nemen, waarbij er in 2014 ten opzichte van 2013 sprake is van een toename van maar liefst 59%. Het onderzoeksgebied en de onderzoeksmethode zijn in beide jaren namelijk identiek. De oorzaak ligt mogelijk in het verruigen van delen van het grasland met lupine, guldenroede en akkerdistel, ondanks extra maai-inspanningen om zaadzetting bij deze soorten te voorkomen.

Het aantal territoria veldleeuwerik is stabiel, maar ligt in 2013 en 2014 op een duidelijk hoger niveau dan in het onderzoeksjaar 2010 waarop het SMP is gebaseerd. De gunstige staat van instandhouding (GSvl) is dan ook zeker niet in het geding en de aantalsontwikkeling geeft voorzichtig wat (extra) ruimte en buffering voor mogelijk minder

goede tijden. Verwacht wordt namelijk dat de (natuurbouw)werkzaamheden binnen de Nieuwe EHS in 2015 en de situatie kort na aanleg zullen leiden tot een tijdelijke aantalsafname.

Opvallend is de ogenschijnlijke aantaltoename van geelgors met maar liefst 25% ten opzichte van 2013 in een identiek begremsd onderzoeksgebied. Bij de kneu lijkt sprake van een vergelijkbaar aantal territoria als in 2010. In hoeverre dit reëel is, is de vraag. Het onderzoek in 2010 is namelijk gebaseerd op verschillende veldronden verspreid over het broedseizoen. De korte inventarisatieronde in 2014 vond weliswaar plaats in de optimale waarneemperiode van de kneu, maar impliceert dat het werkelijke aantal bij een intensievere inventarisatie mogelijk hoger heeft gelegen.

De ogenschijnlijke afname van de braamsluiper is waarschijnlijk niet reëel en een gevolg van een verschil in onderzoeksmethodiek. De soort kent namelijk een zeer korte zangperiode. Het veldonderzoek in 2014 is uitgevoerd op 11 en 12 juni, na de optimale zangpiek van de soort die ligt in de tweede helft van mei. Vermoed wordt dat de soort hierdoor flink is onderteld. Het stabiele aantal van kneu en de aantalstoename van geelgors, twee andere kritische soorten in een in belangrijke mate vergelijkbaar habitat, bevestigen dit beeld. Voorgesteld wordt daarom om toekomstige veldrondes beter af te stemmen op de zangpiek van de braamsluiper, door bijvoorbeeld een extra veldronde voor de soort op te nemen. Daarbij komt dat zoals ook al beschreven bij de kneu, het veldonderzoek in 2010 uit verschillende veldronden bestond, wat de trefkans in 2010 aanzienlijk heeft vergroot.

Figuur 4. Overzicht aantalsontwikkeling van veldleeuwerik en graspieper op Vliegveld Twente in de periode 1997-2014.

Samengevat wordt geconcludeerd dat de aantalsontwikkeling van braamsluiper, geelgors, graspieper, kneu en veldleeuwerik geen reden is tot zorg over de gunstige staat van instandhouding van deze soorten. Wel vraagt de mogelijke aantalsafname van de braamsluiper om een extra onderzoeksinspanning (veldronde) in 2015 om een beter beeld te krijgen van het werkelijk aanwezige aantal territoria van de soort.

3.1.2 Overige broedvogels 2014

Tijdens het veldonderzoek naar de vijf beschreven broedvogelsoorten zijn aanvullend territoriale waarnemingen verzameld van een aantal bijzondere en minder algemene soorten. Het gaat om territoria van grauwe klauwier (1), kwartel (3), matkop (1), roodborsttapuit (8), spotvogel (1), sprinkhaanzanger (1), vuurgoudhaan (1) en wielewaal (1) net buiten het onderzoeksgebied. De toename van de meeste soorten is vooral te danken aan de ontstane kapvlakten en de hiermee gepaard gaande verrijging en verbossing. Bijzonder is de aanwezigheid van de grauwe klauwier, waarvan er in Oost-Nederland met uitzondering van het bolwerk van de soort in het Bargerveen, slechts een handjevol broedparen voorkomen. Ook het aantal van maar liefst 8 territoria van de schaarse roodborsttapuit is opmerkelijk. De verspreiding van genoemde soorten is weergegeven in kaartbijlage 1.

3.1.3 Nestkastencontrole

Zoals aangegeven in paragraaf 2.3.1 zijn niet alle nestkasten en vleermuiskasten gecontroleerd. Ondermeer omdat een aantal kasten te hoog hing om hier met behulp van een schuifladder bij te kunnen. Uiteindelijk zijn 35 kasten gecontroleerd op aanwezigheid van vleermuizen en/of broedvogels. Van de gecontroleerde kool- en pimpelmezenkasten (29 in totaal) bleek een groot deel bezet (89,7%). Naast kool- en pimpelmees werd in deze kasten ook bonte vliegenvanger (2) en gekraagde roodstaart (1) broedend aangetroffen. Van de gekraagde roodstaart werd een tweede broedpaar vastgesteld in een specifieke (half-open) nestkast voor deze soort.

Uit de resultaten van de gecontroleerde vogelnestkasten blijkt dat het overgrote deel van de kasten al in het eerste jaar na het ophangen in gebruik was. In hoeverre dit daadwerkelijk heeft geleid tot een toename van het aantal broedparen van deze soorten is onduidelijk en moet nader worden onderzocht. Er heeft namelijk geen inventarisatie plaatsgevonden van aanwezige territoria. Het is mogelijk dat een deel van de hier al aanwezige broedparen gebruik heeft gemaakt van de nestkasten. Voor een weergave van de resultaten wordt verwezen naar bijlage 2.

Soort	Aantal	Toelichting
bosuil	3	
gekraagde roodstaart	3	
grote bonte specht	8	
huismus	15	enkele kast (1 holte)
koolmees	30	
pimpelmees	25	
torenavalk	1	
gew one grootoorvleermuis	12	Armenië (Vivara)
gew one en ruige dw ergvleermuis	12	Oekraïne (Vivara)
diverse vleermuissoorten	10	Waveka 2 FN
kraamkasten en w interverblijfplaats	2	type Erik Korsten

Tabel 3. Overzicht aantal opgehangen nest- en vleermuiskasten in de winter van 2013-14.

3.2 Vleermuizen

3.2.1 Monitoring verblijfplaatsen in gebouwen en bomen

Binnen het deelgebied de Strip zijn geen verblijfplaatsen van vleermuizen (meer) aangetroffen. Dit in tegenstelling tot 2010 toen in gebouwen H16 en C23 nog zomerverblijfplaatsen met kleine aantallen van gewone dwergvleermuis zijn vastgesteld. De vleermuiswaarnemingen in 2014 in de Strip bestaan vooral uit waarnemingen van passerende en pas laat in de avond in het gebied foeragerende vleermuizen, wat wijst op het ontbreken van verblijfplaatsen binnen de Strip. Wel is het mogelijk dat zich in verschillende gebouwen enkele exemplaren van gewone dwergvleermuis of een enkele laatvlieger ophouden, van belangrijke (kraam)kolonies lijkt echter geen sprake.

Binnen het deelgebied Oostkamp werd op 20 mei 2014 vanuit de omgeving van de schoorsteen op het gebouw C16 één uitvliegende laatvlieger waargenomen. Het gaat vermoedelijk om een (zomer)verblijfplaats van een solitair dier. Evenals in de Strip werden er enkele overvliegende en kort in het gebied foeragerende rosse vleermuizen waargenomen.

Binnen Prins Bernhardpark heeft de aandacht zich gericht op de oude bospercelen en omliggende bebouwing aan de westkant van het deelgebied. Er zijn evenals in 2010 geen verblijfplaatsen van boombewonende vleermuizen vastgesteld. Op tenminste vier locaties zijn verblijfplaatsen met kleine aantallen gewone dwergvleermuizen aanwezig. Het gaat om de reeds (uit 2010) bekende verblijfplaatsen in de gebouwen 6, 12 en O14 en een verblijfplaats in een woning aan de Bergweg, net buiten het deelgebied. De waarnemingen op 27 juni 's ochtends tijdens het invliegtijdstip wijzen op de aanwezigheid van tenminste 10 vleermuizen in gebouw O14 en een aantal van 1 tot 5 exemplaren in de overige gebouwen. Gebouw O14 lijkt daarmee een functie te hebben als grote verblijfplaats en mogelijk als kraamverblijfplaats. De overige locaties betreffen kleinere aantallen in waarschijnlijk zomerverblijfplaatsen (dus zonder kraamfunctie). Kaartbijlage 3 geeft een overzicht van alle waarnemingen.

3.2.2 Vleermuiskastencontrole

Van vleermuizen is bekend dat het vaak enkele jaren duurt voor de dieren nieuwe verblijfplaatsen ontdekken. Er is om die reden niet ingezet op een uitgebreide monitoring van de opgehangen vleermuiskasten en de twee vleermuiskelders. De monitoring heeft zich beperkt tot de controle vanaf de grond van enkele kleinere vleermuiskasten en één grote kraamkast. In de kraamkast aan bunker B523 werd op 21 mei tenminste 1 gewone dwergvleermuis waargenomen. Op Prins Bernhardpark ontstond tijdens het veldwerk op 27 juni de indruk dat enkele gewone dwergvleermuizen zwermden rond vleermuiskast nr. 15 (Waveka type 2FN).

3.3 Das

Zoals reeds vermoed werd komt de das op diverse plaatsen op het vliegveld voor. Het veldonderzoek in 2014 heeft geresulteerd in diverse (spoor)waarnemingen (kaartbijlage 4). Er zijn geen verblijfplaatsen van dassen aangetroffen. De waarnemingen hebben betrekking op foeragerende dieren die vermoedelijk afkomstig zijn van de aangrenzende natuurterreinen van de Lonnekerberg en het Holthuis. Op tenminste 7 locaties zijn dassenwissels aangetroffen, 5 locaties aan de noordkant grenzend aan het Holthuis en 2 locaties grenzend aan de Lonnekerberg. De dassenwissel langs de Grefteberghoekweg bij de Lonnekerberg is al langer bekend, een eerste zichtwaarneming hier dateert van juli 2012 (*waarneming.nl*). De aanwezigheid van graafputjes wijst op foeragerende dassen die vermoedelijk vooral in de strooisellaag in de bospercelen naar voedsel zoeken. De verschraalde, bloemrijke graslanden hebben naar verwachting geen bijzondere betekenis voor de das als foerageergebied.

Inmiddels zijn tijdens het opstellen van deze rapportage nieuwe feiten bekend geworden. Er is een dassenburcht aangetroffen in de omgeving van de grote schietbaan aan de oostzijde van het vliegveld. Uit opnames met een cameraval in februari 2015 blijken hier tenminste vier dassen gebruik van te maken.

Foto's 2 en 3. Links:pootafdruk (prent) van das aan de noordkant van het vliegveld. In de afdruk zijn zelfs de nagels zichtbaar. Rechts: bloeiend exemplaar van klevrige ogentroost, een zeldzame plantensoort in een grasberm van de Strip.

3.4 Amfibieën en overige waarnemingen

De bemonstering van de vijf waterelementen heeft alleen geleid tot de vangst van de licht beschermde en algemeen voorkomende bastaardkikker, kleine watersalamander en gewone pad (kaartbijlage 4). Het water in deze in de afgelopen winter gegraven dan wel opgeschoonde poelen was over het algemeen nog vrij troebel. Vermoedelijk hebben de poelen meer 'rijpingstijd' nodig om geschikt te raken als leefgebied voor meer kritische soorten als poelkikker en kamsalamander.

Behalve waarnemingen van de al eerder besproken soorten leverde het veldonderzoek nog een aantal bijzondere waarnemingen op. Op 11 juni werd op de weg bij Hangar H7 een zonnende grote weerschijnvlinder waargenomen (niet op kaart). In de omliggende natuurterreinen worden jaarlijks enkele grote weerschijnvlinders waargenomen, maar dat

maakt de waarneming van deze zeldzame soort niet minder bijzonder. Rond de nieuwe kleine vleermuisbunker aan de voet van de Lonnekerberg werden op 11 juni tenminste 8 kleine ijsvogelvlinders geteld. Vermoedelijk vlogen er die dag enkele tientallen vlinders in deze bossen rond.

Vermeldenswaardig tot slot is de vondst van een 25-tal bloeiende exemplaren van de kleverige ogentroost (*Parentucella viscosa*), een zeldzame en enigszins zoutminnende soort wat een verklaring zou kunnen zijn voor de groeiplaats in een grasberm op de Strip nabij bunker 530 (niet op kaart), waar vroeger waarschijnlijk regelmaat is gewerkt met strooizout.

4

CONCLUSIES EN VERVOLG

4.1 Gunstige staat van instandhouding

Met betrekking tot de vijf te monitoren broedvogelsoorten (braamsluiper, geelgors, graspieper, kneu en veldleeuwerik) wordt op basis van het monitoringsonderzoek in 2014 geconcludeerd dat de gunstige staat van instandhouding van deze soorten voldoende is gegarandeerd. De aantalsontwikkeling van de soorten laat een stabiele dan wel positieve trend zien, met uitzondering van de braamsluiper. Vooralsnog lijkt het kleinere aantal braamsluiers vooral een gevolg van de onderzoeksmethodiek en niet te wijzen op een werkelijke aantalsafname.

4.2 Functioneren van natuurcompensatie

Zoals beargumenteerd en toegelicht in de voorgaande hoofdstukken zijn in 2014 niet alle vogelnestkasten en vleermuiskasten op hun functioneren onderzocht. Ook de twee vleermuisbunkers zijn buiten de monitoring gehouden. De meeste voorzieningen zijn namelijk kort voor aanvang van het groeiseizoen in 2014 opgehangen of gerealiseerd en hebben een bepaalde rijpingstijd en/of ontdekkingstijd nodig. De resultaten van de bemonstering van de vijf nieuwe waterelementen zijn een goed voorbeeld dat een vroege monitoring niet altijd zinvol is. Anders ligt dit voor de vogelnestkasten, deze zijn dan ook onderzocht ook al kon een groot deel van de kasten niet worden teruggevonden in het veld. Duidelijk is dat het overgrote deel van de onderzochte vogelnestkasten dit voorjaar bezet was. Dat ook het ophangen van vleermuiskasten leidt tot resultaten bewijst de waarneming van een gewone dwergvleermuis in een van de grote kraamkasten.

4.3 Monitoring 2015

De monitoring in 2015 zal zich opnieuw richten op de vijf broedvogelsoorten waarbij voor de braamsluiper een extra veldronde in de tweede helft van mei wordt geadviseerd. Voor aanvang van het groeiseizoen zullen alle nestkasten in het veld worden opgespoord en ingemeten met behulp van GPS. Vervolgens zullen de nestkasten gecontroleerd worden op bezetting. Overwogen kan worden om bij de broedvogelkartering ook aandacht te besteden aan de in nestkastbroedende soorten in de Nieuwe EHS en Prins Bernhardpark. Dit om een beeld te krijgen van het totaal aantal aanwezige territoria of broedparen van deze soorten in relatie tot de bezetting van de nestkasten en een werkelijke aantalstoename van deze soorten.

De monitoring van vleermuizen moet zich richten op de voorzieningen in de vorm van vleermuiskasten en de twee nieuwe vleermuisbunkers. Voor amfibieën geldt dit voor de

nieuw gerealiseerde poelen. De noodzaak tot het monitoren van de nieuwe natuur en nieuwe natuurelementen in de Nieuwe EHS is sterk afhankelijk van de periode waarin dit wordt gerealiseerd. Nut en noodzaak van monitoring van de Nieuwe EHS dient in maart/april 2015 beoordeeld te worden door een ter zake kundige. Vestiging van de das lijkt vooral een kwestie van tijd. De monitoring moet zich richten op het vroegtijdig opsporen van nieuwe verblijfplaatsen (burchten) op locaties waar mogelijk verstorende werkzaamheden of activiteiten gaan plaatsvinden.

LITERATUURLIJST

Eelerwoude, 6 december 2013. *Soortmanagementplan Luchthaven Twente*. Eelerwoude, Goor.

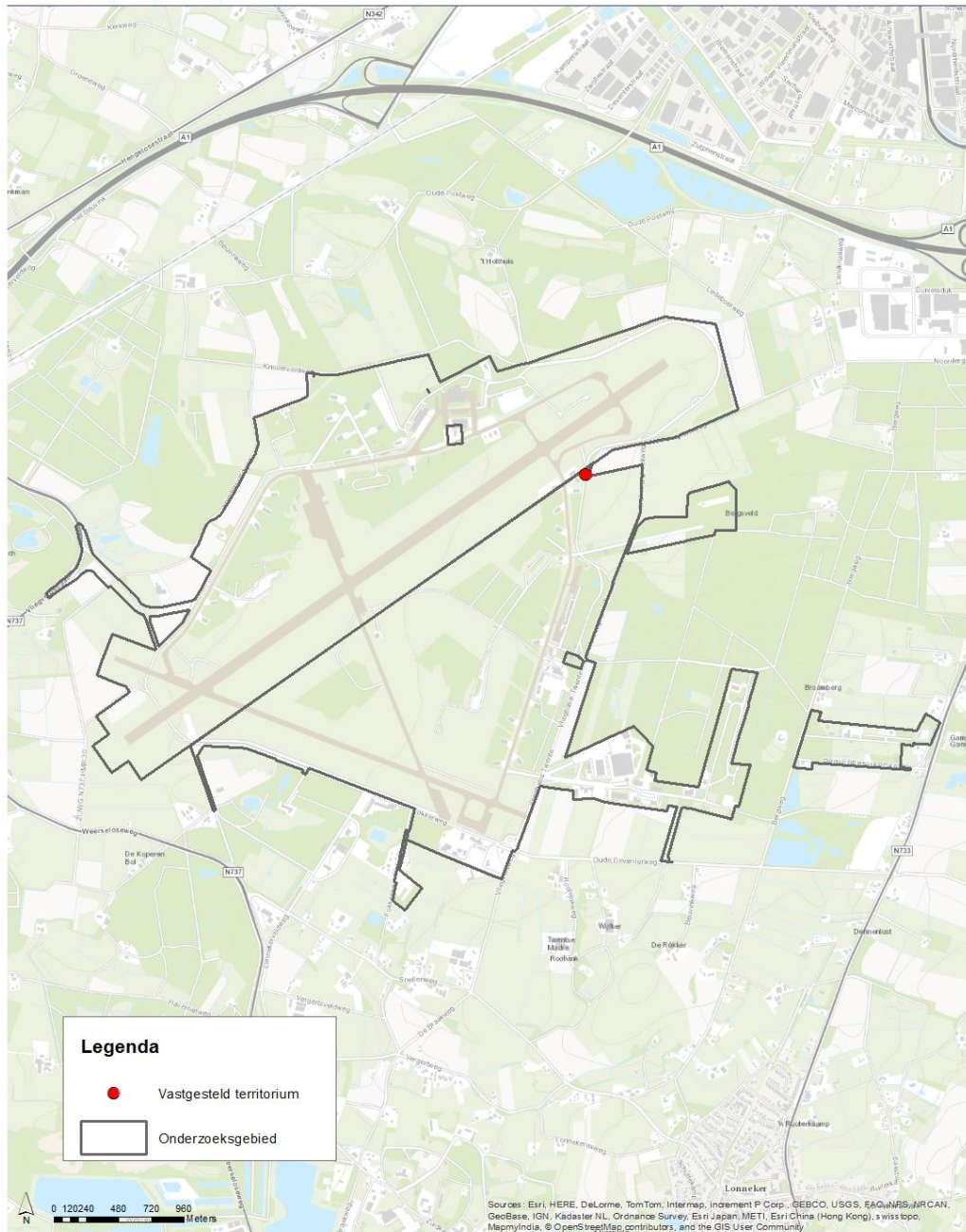
Eelerwoude, 6 december 2013. *Uitvoeringsprotocol flora & fauna Luchthaven Twente*. Eelerwoude, Goor.

Vleermuisvakberaad Netwerk Groene Bureaus, Zoogdiervereniging en Gegevensautoriteit Natuur (2013). *Vleermuisprotocol 2013*.

Bijlage 1. Soortkaarten broedvogels

Vliegveld Twente

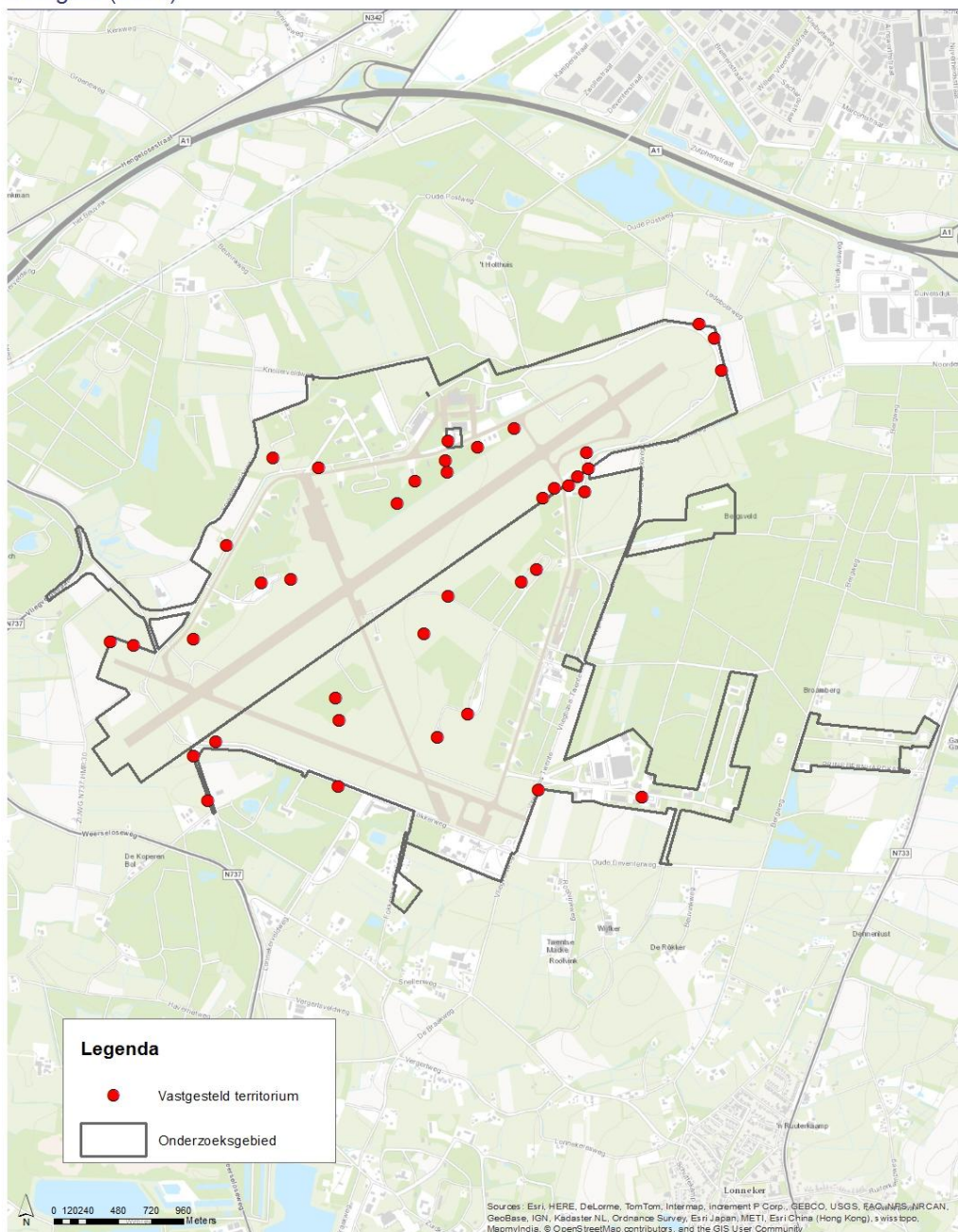
Braamsluiper (2014)

Ecoloog: V. de Lennie Projectnummer: 6622 Datum: 11 november 2014

Vliegveld Twente

Geelgors (2014)

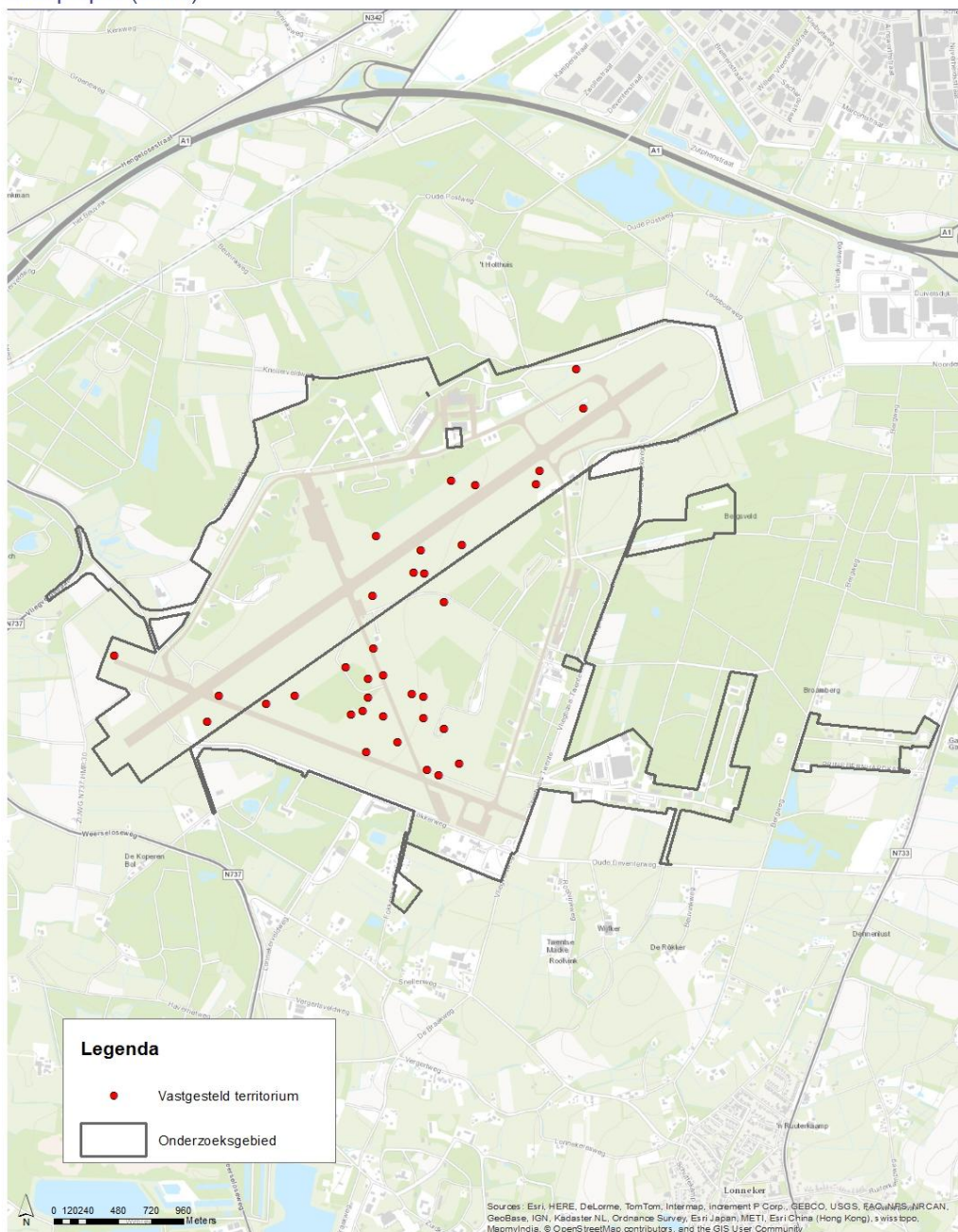

Sources: Esri, HERE, DeLorme, TomTom, Intermap, increment P Corp., GEBCO, USGS, FAO, NRS, NRCAN, GeoBase, IGN, Kadaster NL, Ordnance Survey, Esri Japan, METI, Esri China (Hong Kong), Swisstopo, MapmyIndia, © OpenStreetMap contributors, and the GIS User Community

Ecoloog: V. de Lennie Projectnummer: 6622 Datum: 11 november 2014

Vliegveld Twente

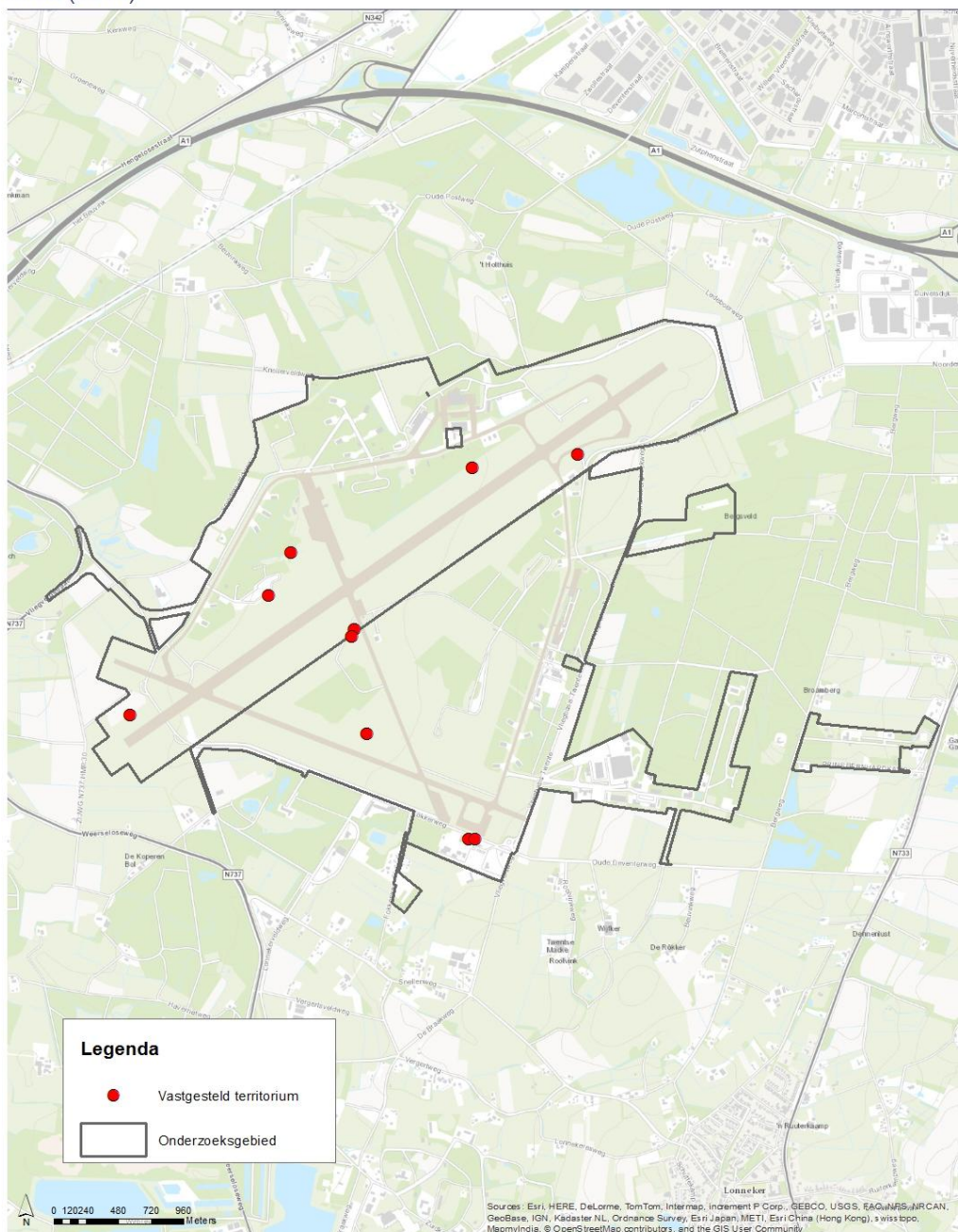
Graspieper (2014)

Ecoloog: V. de Lennie Projectnummer: 6622 Datum: 11 november 2014

Vliegveld Twente

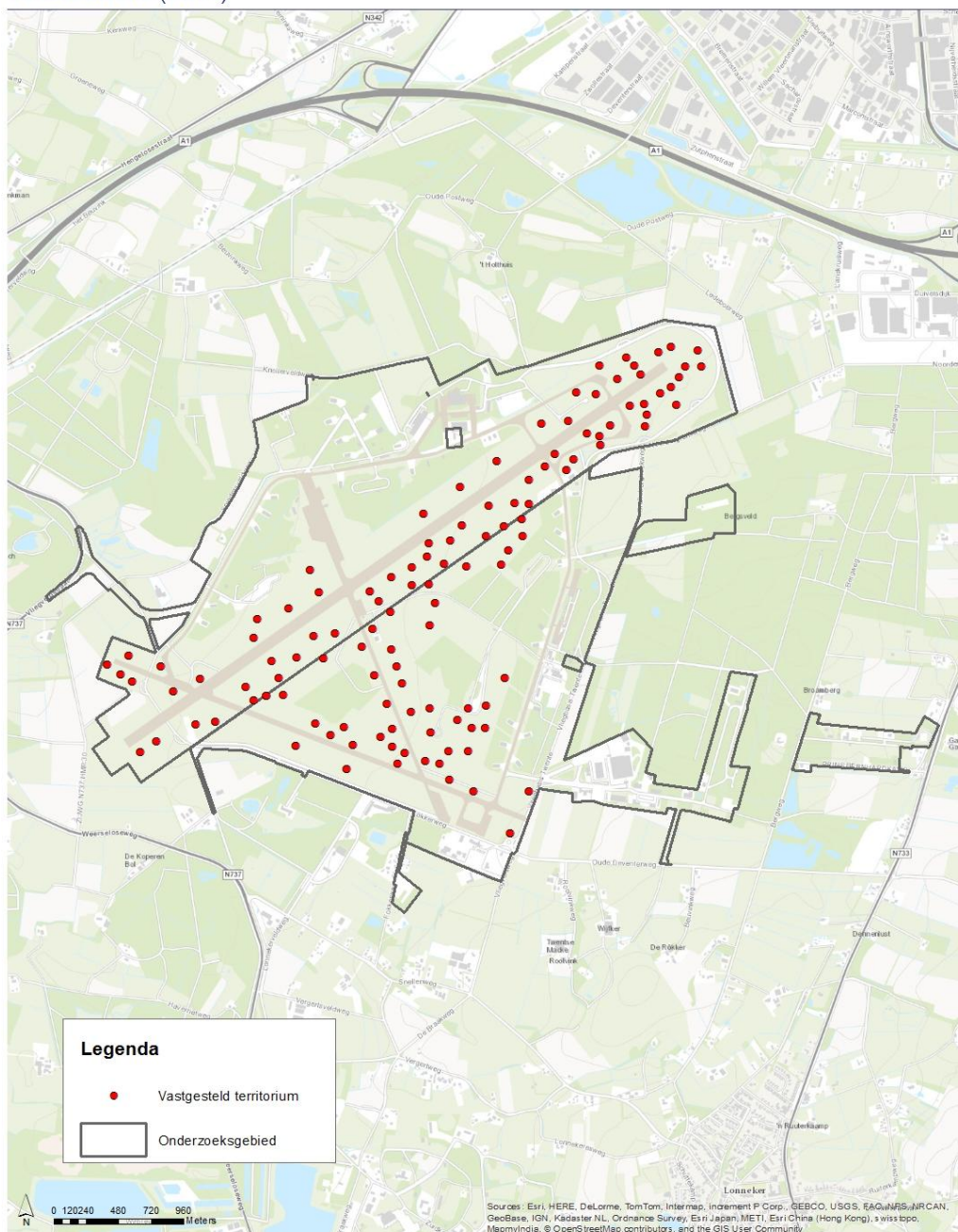
Kneu (2014)

Ecoloog: V. de Lennie Projectnummer: 6622 Datum: 11 november 2014

Vliegveld Twente

Veldleeuwerik (2014)

Ecoloog: V. de Lennie Projectnummer: 6622 Datum: 11 november 2014

Bijlage 2. Overzicht resultaten nestkastlocaties

Vliegveld Twente

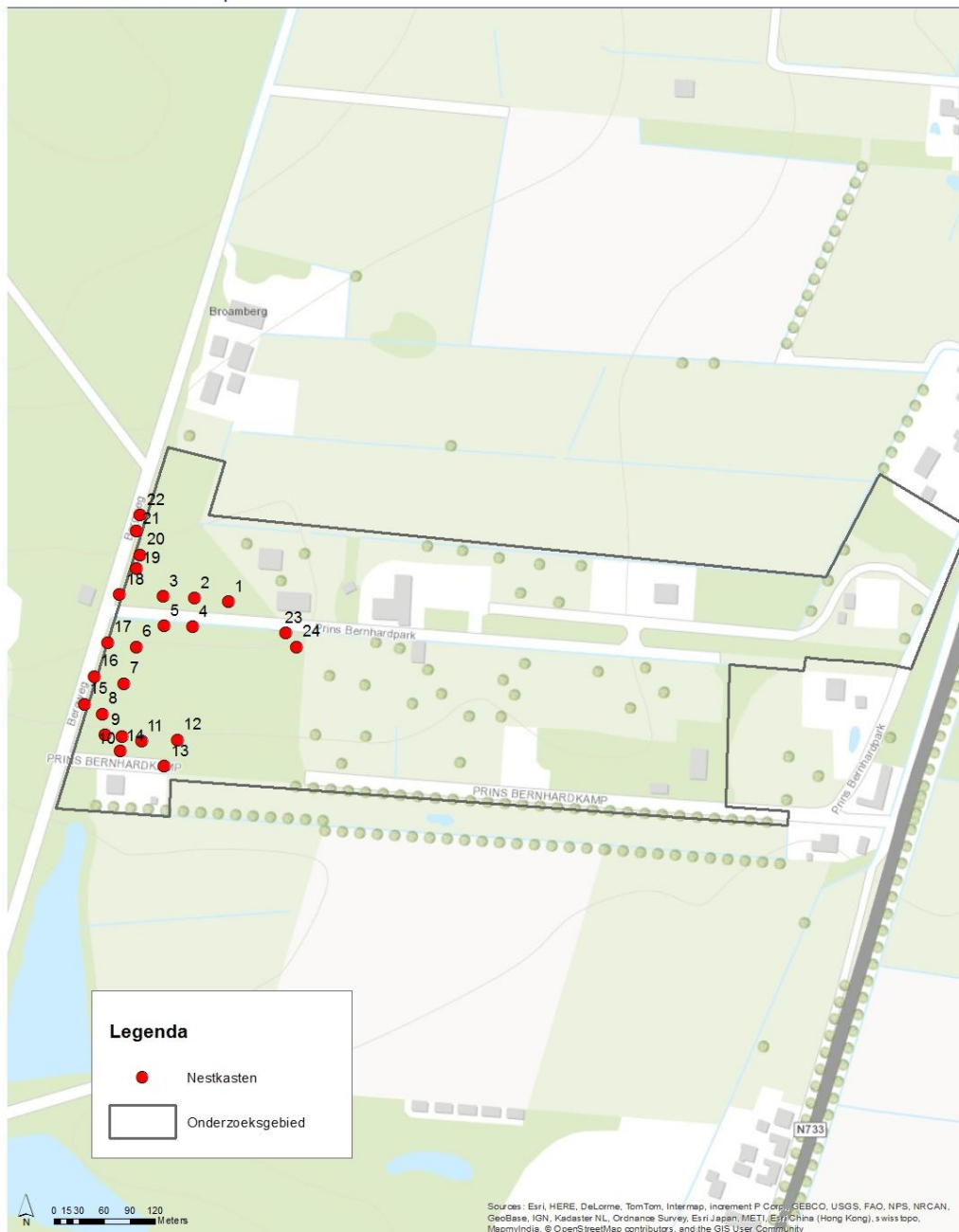
Nestkasten

Kastencontrole Nieuwe EHS op 21 mei en 12 juni (met *) 2014			
Nr.	Kasttype	Inhoud (nest/broedsel)	Toelichting
1	Mezenkast	Koolmees	Op nest
2	Mezenkast	Pimpelmees	Op nest
3	Mezenkast	Mees spec.	Uitgevlogen
4	Mezenkast	Mees spec.	Predatie
5	Boomholte	Grote bonte specht	Met jongen
6	Mezenkast	Leeg	n.v.t.
7	Mezenkast	Mees spec.	Predatie
8	Vleermuis (Armenië)	Leeg	Zichtbare deel
9	Mezenkast	Koolmees	Predatie
10	Mezenkast	Koolmees	Predatie
11	Kast gekraagde roodstaart	Gekraagde roodstaart	Eieren
12	Mezenkast	Bonte vliegenvanger	Eieren
13	Mezenkast	Koolmees	Op nest
14	Mezenkast	Pimpelmees	Eieren
15	Mezenkast	Pimpelmees	Uitgevlogen
16	Vleermuis (Oekraïne)	Leeg	n.v.t.
17	Kraamkast (E. Korsten)	Gew one dw ergvleermuis	Eén exemplaar
18	Vleermuis (Oekraïne)	Geen controle	
19	Bosuil	Geen controle	
20	Mezenkast*	Pimpelmees	Uitgevlogen
21	Mezenkast*	Gekraagde roodstaart	Met jongen
22	Mezenkast*	Mees spec.	Uitgevlogen
23	Mezenkast*	Mees spec.	Uitgevlogen

Vliegveld Twente

Nestkasten Bernhartpark

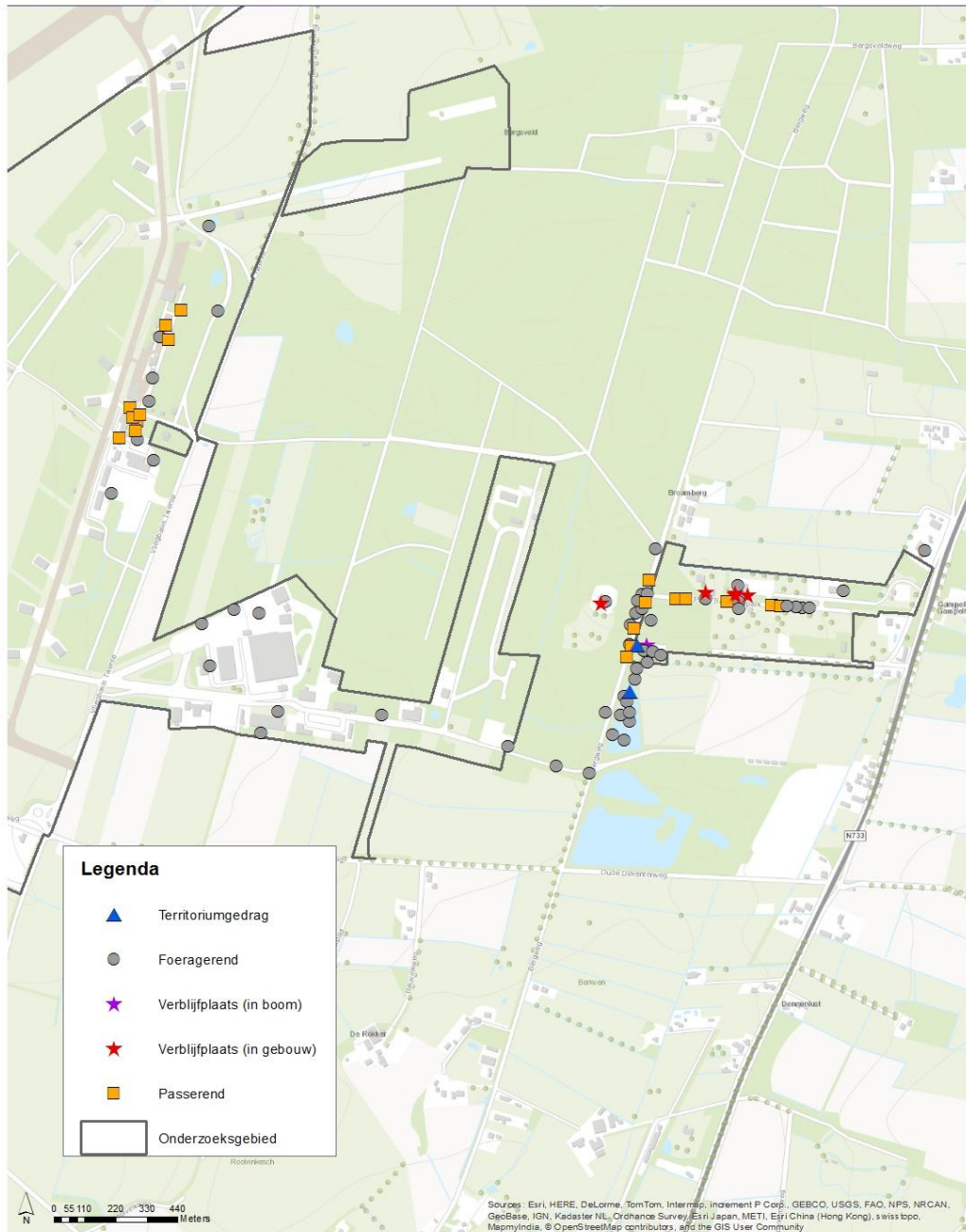
Ecoloog: V. de Lennie Projectnummer: 6622 Datum: 11 november 2014

Kastencontrole Pr. Bernhardpark op 5 juni 2014			
Nr.	Kasttype	Inhoud (nest/broedsel)	Toelichting
1	Mezenkast	Bonte vliegenvanger	Met 5 jongen
2	Mezenkast	Pimpelmees	Uitgevlogen
3	Mezenkast	Mees spec.	Uitgevlogen
4	Mezenkast	Leeg	n.v.t.
5	Mezenkast	Leeg	n.v.t.
6	Mezenkast	Pimpelmees	Uitgevlogen
7	Mezenkast	Mees spec.	Uitgevlogen
8	Mezenkast	Onbekend	Nest met blad, 3 dode jongen
9	Mezenkast	Pimpelmees	Uitgevlogen
10	Mezenkast	Mees spec.	Uitgevlogen
11	Mezenkast	Pimpelmees	Uitgevlogen
12	Vleermuis (Armenië)	Geen controle	
13	Kast gekraagde roodstaart	Leeg	n.v.t.
14	Vleermuis (Waveka 2 FN)	Geen controle	
15	Vleermuis (Waveka 2 FN)	Geen controle	
16	Vleermuis (Waveka 2 FN)	Geen controle	
17	Spechtenkast	Geen controle	
18	Vleermuis (Oekraïne)	Geen controle	
19	Mezenkast	Mees spec.	Half nest (mislukt)
20	Mezenkast	Koolmees	Met 7 jongen
21	Vleermuis (Waveka 2 FN)	Geen controle	
22	Spechtenkast	Geen controle	
23	Vleermuis (Waveka 2 FN)	Geen controle	
24	Vleermuis (Oekraïne)	Geen controle	

Bijlage 3. Soortkaarten vleermuizen

Vliegveld Twente

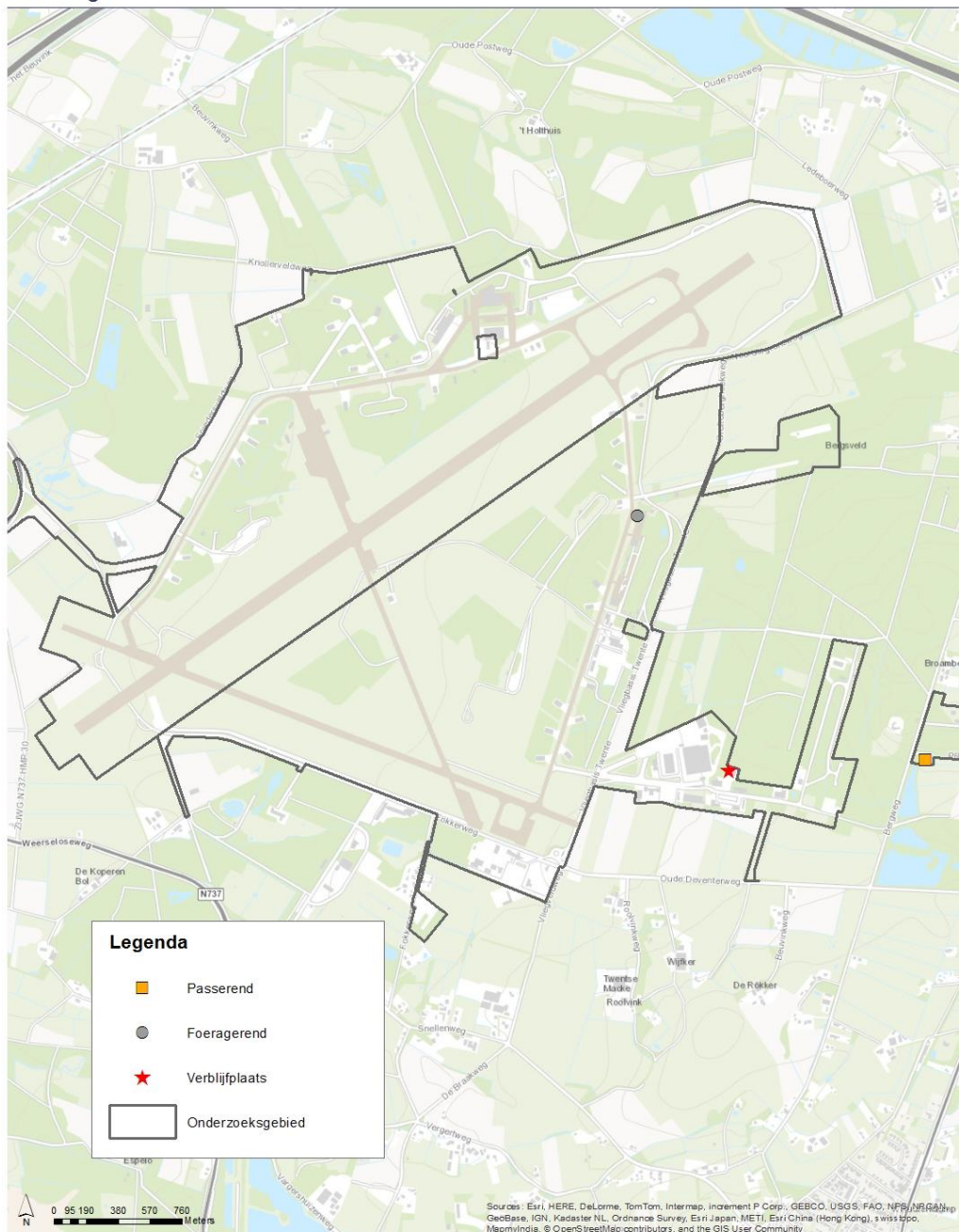
Gewone dwergvleermuis

Ecoloog: V. de Lennie Projectnummer: 6622 Datum: 11 november 2014

Vliegveld Twente

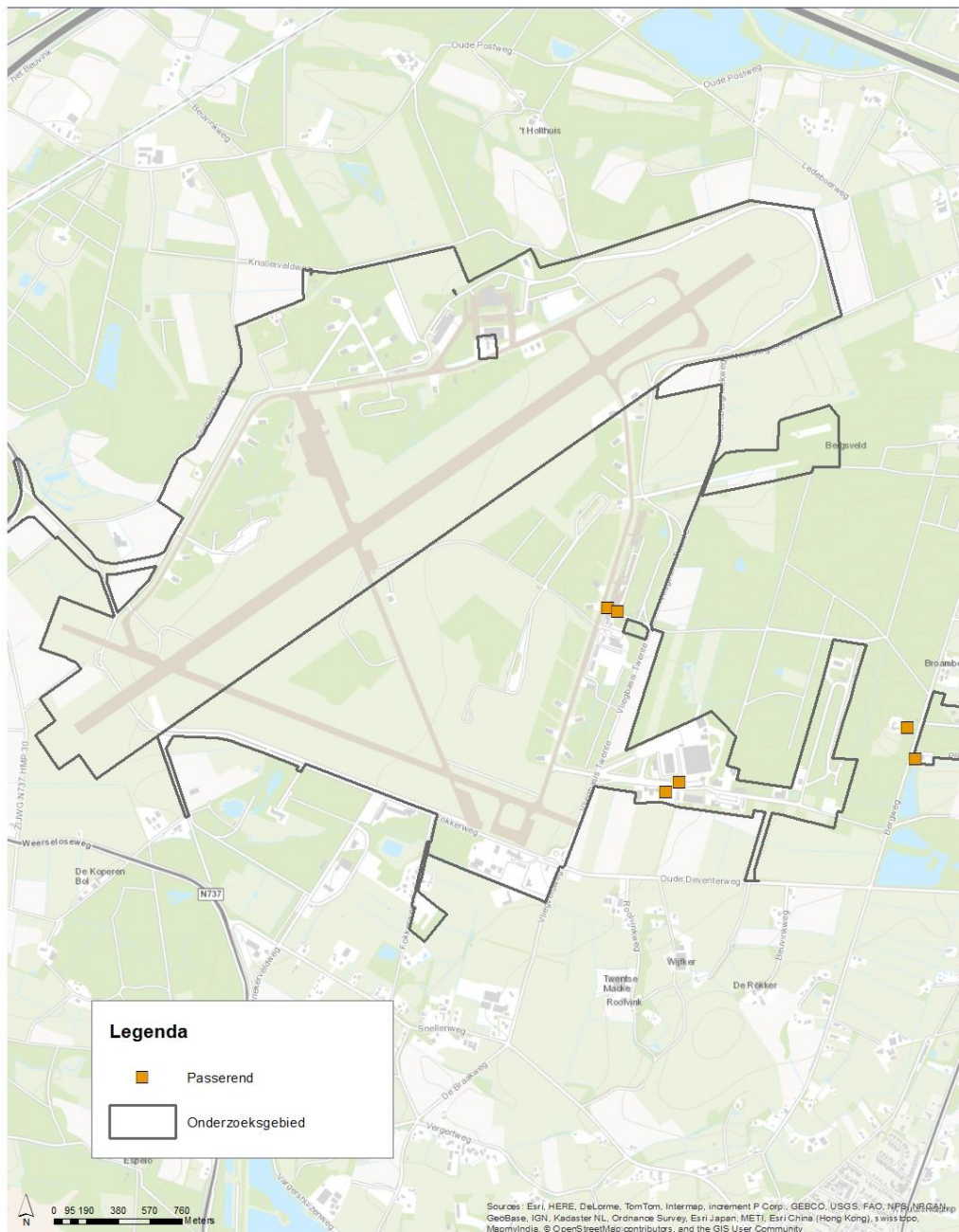
Laatvlieger

Ecoloog: V. de Lennie Projectnummer: 6622 Datum: 11 november 2014

Vliegveld Twente

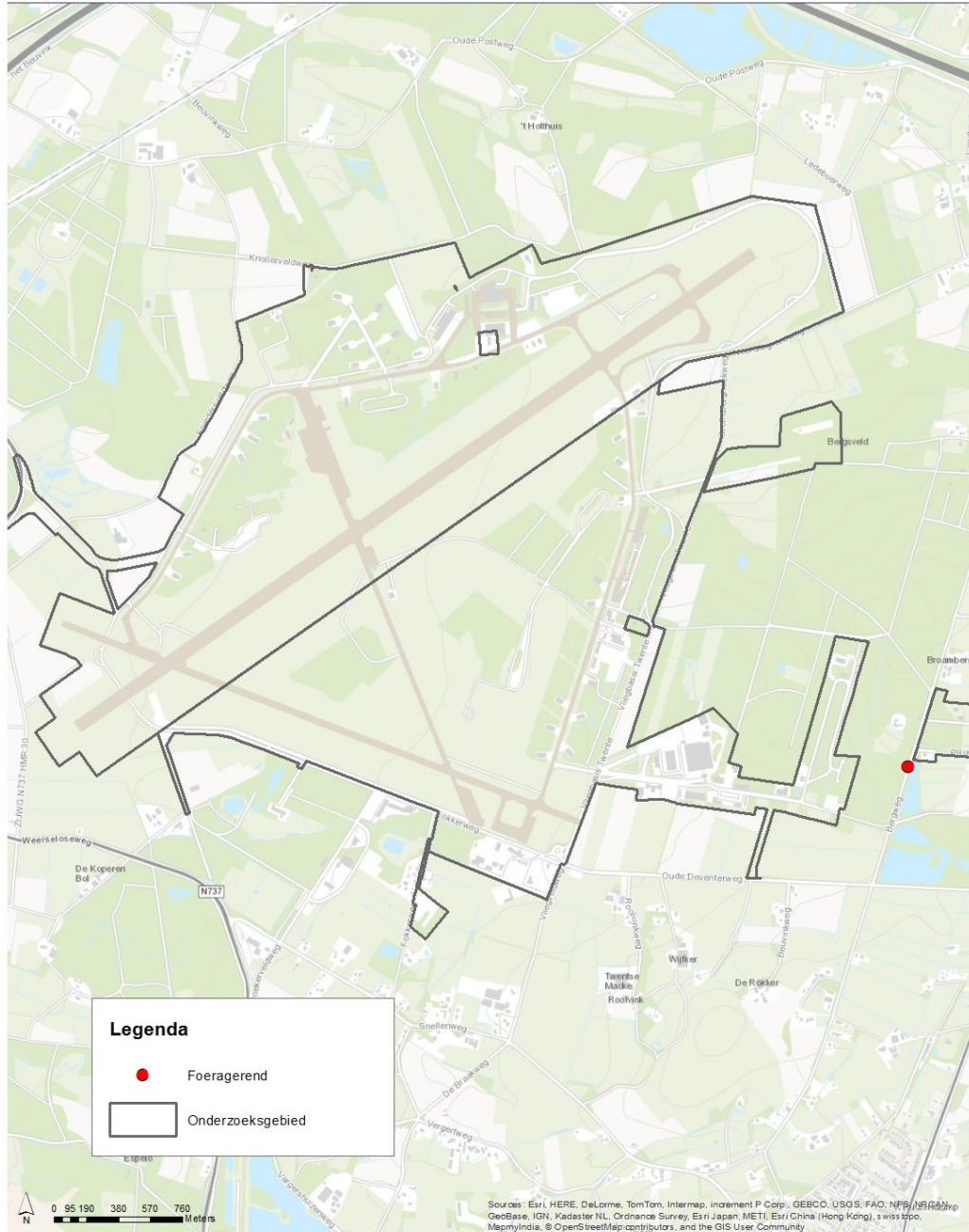
Rosse vleermuis

Ecoloog: V. de Lennie Projectnummer: 6622 Datum: 11 november 2014

Vliegveld Twente

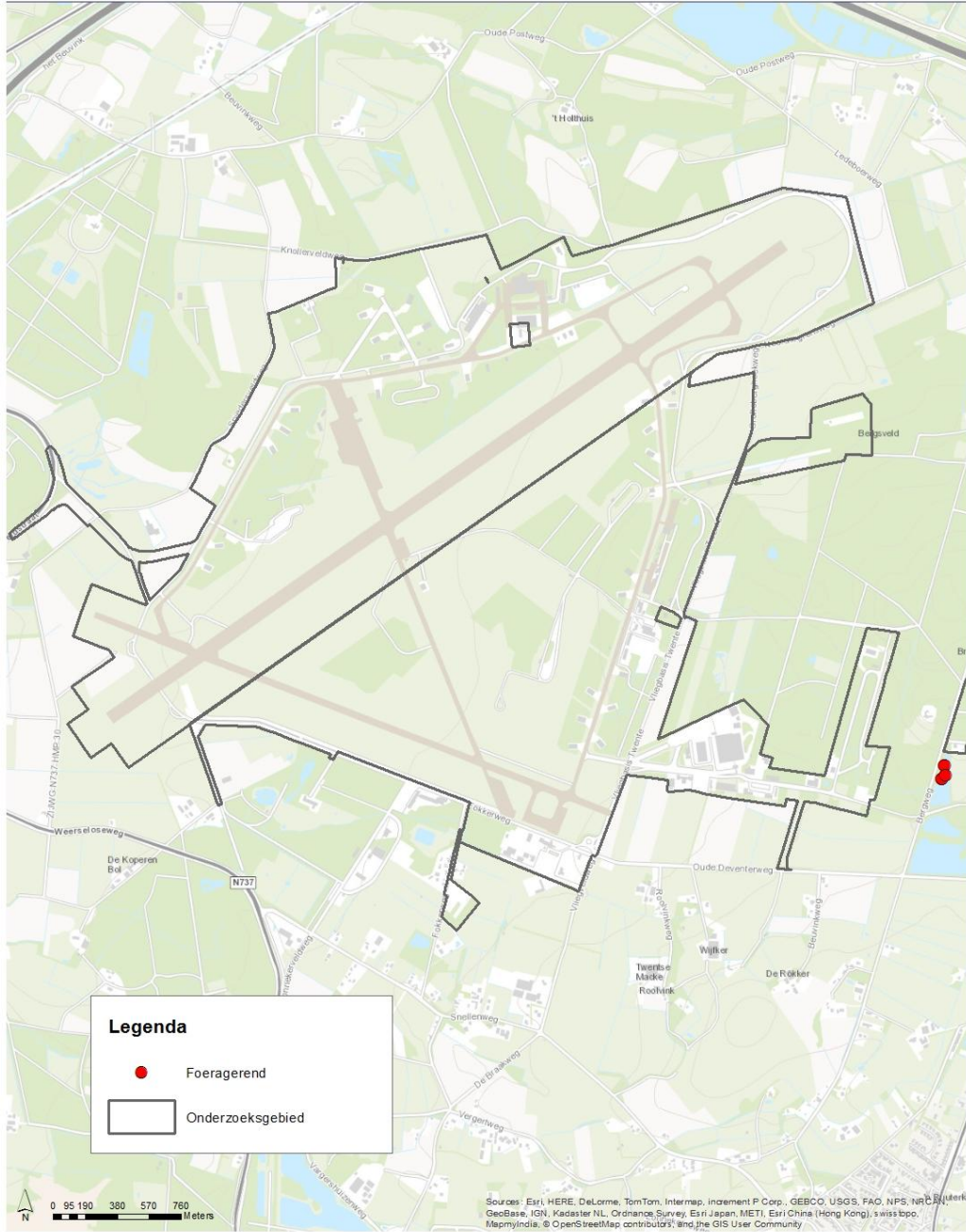
Ruige dwergvleermuis

Ecoloog: V. de Lennie Projectnummer: 6622 Datum: 11 november 2014

Vliegveld Twente

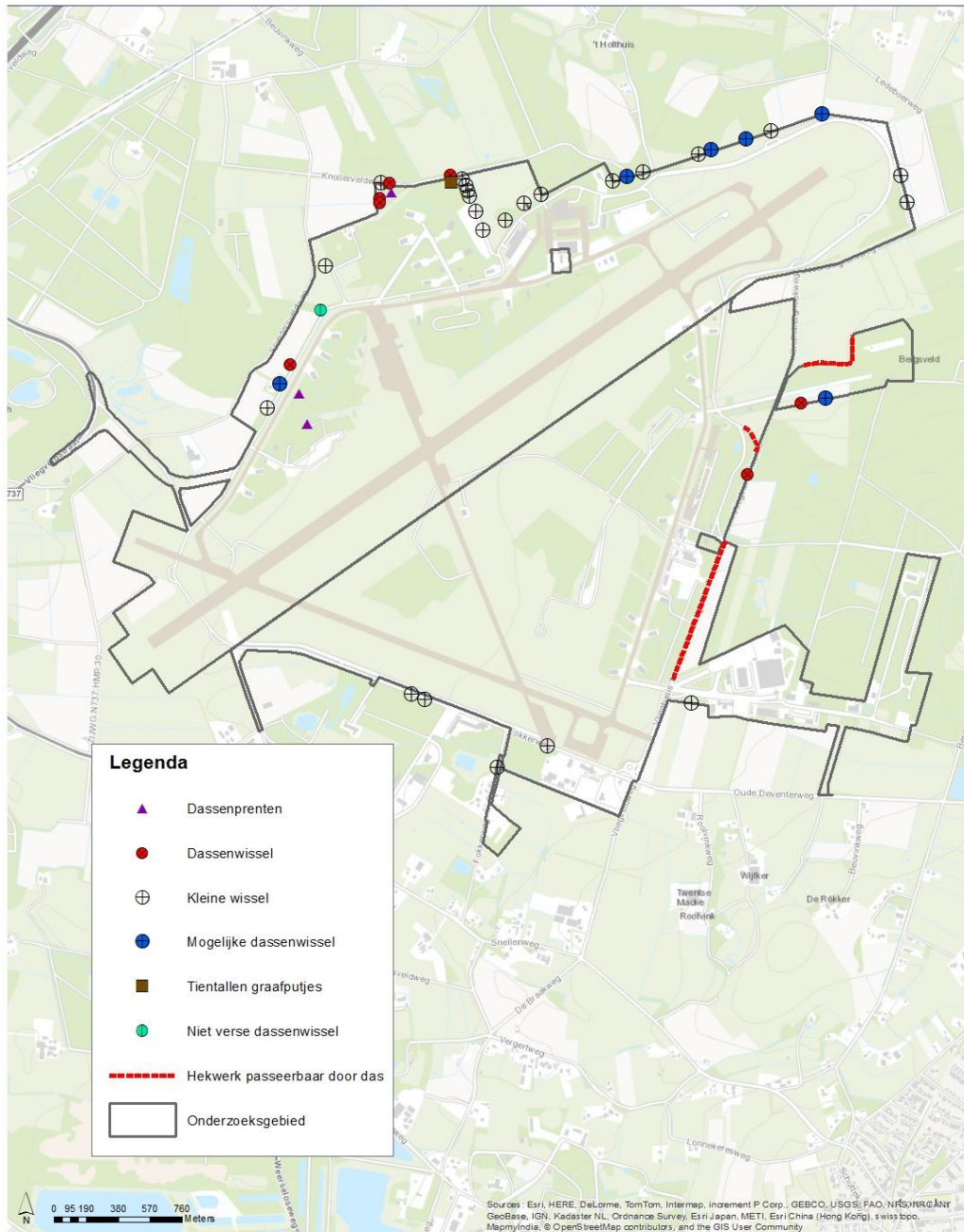
Watervleermuis

Bijlage 4. Soortkaarten das en amfibieën

Vliegveld Twente

Das

Ecoloog: V. de Lennie Projectnummer: 6622 Datum: 11 november 2014

Vliegveld Twente

Amfibieën (2014)

